

XALQARO KORPORATSIYALARDA HUQUQIY NIZOLAR

Inatov Sherzod Shuhrat o'g'li

Toshkent davlat yuridik universitetining magistranti

Annotatsiya:

Tezisdan korporativ nizolarni hal qilishning turli usullarini, jumladan, mediatsiya, arbitraj va sud protseduralarini tahlil qiladi. xalqaro huquqiy me'yorlar asosida, nizolarni hal qilish jarayonidagi muhim jihatlari va nizolarning vujudga kelish sabablari o'rganiladi. Shuningdek, xalqaro hujjatlari o'rganiladi.

Kalit so'zlar: Xalqaro korporativ nizolar, biznes subyektlar, korporativ nizolar, Cheklangan apellyatsiya tekshiruv.

Korporativ huquq va u bilan bog'liq huquqiy munosabatlar xorijiy davlatlarda bir necha o'n yillardan buyon rivojlanib kelayotganligi sir emas. Biroq, u yangi huquqiy institut sifatida O'zbekiston huquq tizimiga kirib kelganiga ko'p bo'lmadi va uning rivojlanish bosqichi ham birmuncha sekin kechmoqda. Buni amaldagi qonunchilik hujjatlarida korporativ huquqqa oid normalarning kamligi va aniq aks etmaganligida ham ko'rish mumkin. Mazkur holat korporativ huquqning o'ziga xos jihatlari yoritishda, shu jumladan, korporativ huquq subektlari faoliyati bilan bog'liq munosabatlar, ya'ni qanday munosabatlar korporativ huquq predmeti ekanligi, hamda yuzaga kelgan muammoli holatni korporativ nizo deb hisoblashda turli qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Ayniqsa, sudlar tomonidan bunday turdagi nizolarni hal etishga oid amaliyotning yetarlicha shakllanmaganligi qonunlarni qo'llashda turli xil yondashuvlarga sabab bo'lmoqda.

Bizning fikrimizcha, korporativ huquqiy munosabatlarning boshqa huquqiy munosabatlardan farqli jihati aynan munosabat ishtirokchilari va munosabatning ham vertikal ham gorizontol turlari mavjudligida, bundan tashkari korporativ huquqiy munosabatlar aynan korporatsiya faoliyatida vujudga kelishidadir¹.

Olimlar korporativ huquqiy munosabatlarning mulkiy va tashkiliy jihatlari borasida ham umumiy fikrda emas. V.A. Rahmilovich korporativ huquqiy munosabatlar korporatsiya ichidagi mulkiy va shaxsiy nomulkiy munosabatlardir, deb e'tirof etsa,

¹ Boboqulovna I. F., Mamarjon o'g'li R. M. NIZOLARNI MUQOBIL HAL ETISHDA MEDIATSIYANING O'RNI VA MEDIATSIYA JARAYONINING MOHIYATI //INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM. – 2022. – T. 3. – №. 25. – C. 185-195

O.A. Krasavchikov ular korporatsiyadagi tashkiliy munosabatlar ekanligini ta'kidlaydi. Fikrimizcha, korporativ huquqiy munosabat deganda, korporatsiya ishtirokchilarining (a'zolari, aksiyadorlari va boshqalar) o'zaro munosabatlari (mulkiy va nomulkiy munosabatlar) hamda korporatsiya va korporatsiya ishtirokchisi (a'zolari, aksiyadorlari va boshqalar) o'rtasidagi munosabatlar (tashkiliy munosabatlar) yig'indisidan iborat, deb atash nisbatan to'g'ri bo'ladi². Chunki, korporativ huquqiy munosabatlar taraflarning tengligi prinsipiga asoslangan mulkiy va nomulkiy xarakterdagi munosabatlardan tashqari korporatsiyani tuzish, uning faoliyatini boshqarish, qayta tashkil etish, tugatish kabi tashkiliy masalalarni o'z ichiga olgan tashkiliy xarakterdagi munosabatlardan ham iborat bo'ladi. Misol uchun, biror fuqaro korporatsiyaning aksiyasini sotib olib, uning aksiyadoriga aylangan bo'lsa, uni korporatsiyaning foydasidan aksiyalar qiymatini undirish yoki korporatsiya ishtirokchisini korporatsiyadan devidendlar undirishni mulkiy munosabatlarga misol qilish mumkin. Jamiyat aksiyadorini aksiyadorlar safidan chiqarish yoki ta'sis shartnomasini haqiqiy emas deb topish bilan bog'liq munosabatlarni esa nomulkiy munosabatlarga kiritish mumkin. Shuningdek yuridik shaxsni tashkil etish, qayta tashkil etish va tugatish, yuridik shaxs ishtirokchilarining umumiy yig'ilishini chaqirish, qarorlar qabul qilish, qarorlar ustidan shikoyat qilish kabi munosabat tashkiliy munosabatlar hisoblanadi. Korporativ nizo tushunchasiga kelsak, har qanday nizoning mohiyatini tomonlar o'rtasida kelishuvning yo'qligi sifatida baholash mumkin. Korporativ munosabatlarsubektlari o'rtasida manfaatlar muvozanatining yo'qligi korporativ nizoga sabab bo'ladi³.

Amaldagi qonun va yurisdiksiyaga oid ushbu tadqiqot uchun tegishli bo'lishi mumkin bo'lgan hujjatlar fuqarolik va tijorat ishlari bo'yicha yurisdiksiya to'g'risidagi Bryussel I reglamenti, shartnoma majburiyatlariga nisbatan qo'llaniladigan huquq to'g'risidagi Rim I reglamenti va bo'lmaganlarga nisbatan qo'llaniladigan huquq bo'yicha Rim II qoidalaridir. Ushbu vositalarning barchasi avtonom talqindan foydalanadi - bu ishlatilgan tushunchalarni avtonom tarzda talqin qilish kerakligini anglatadi. Ushbu talqin a'zo davlatlarning huquqiy tartiblaridagi o'xshash tushunchalarni talqin qilishdan nisbatan mustaqildir. Xususiyl xalqaro

² Корпоративное право. Под ред. Шиткиной И.С. *Корпоративное право. Под ред. Шиткиной И.С.+ М.: Волтерс Клувер, 2008. В России

³ Babakulovna I. F., Normuratovna E. Z. Legal Issues of the Concept of "Corporate Disputes" Under Procedural Legislation: Theory and Practice //American Journal of Social and Humanitarian Research. – 2022. – Т. 3. – №. 6. – С. 341-346

huquq toifalari har xil toifalarga mos kelishi kerak milliy tizimlar. Demak, shartnoma mavjudligiga oid o'ziga xos milliy talablar (masalan, ingliz huquqi bo'yicha ko'rib chiqish) xalqaro xususiy huquq bo'yicha munosabatlarni shartnoma sifatida tavsiflash uchun hal qiluvchi bo'la olmaydi. Bundan tashqari, unga nisbatan qo'llaniladigan qonun bo'yicha shartnomaning mavjudligi va haqiqiyliги to'g'risidagi nizo ham xalqaro xususiy huquq nuqtai nazaridan "shartnomaviy" xususiyatga ega. Xarakterlashning ikkita muammosi ko'rsatilgan Qoidalarning qo'llanilishiga umumiy ta'sir ko'rsatadi: birinchidan, barcha uchta hujjat "fuqarolik va tijorat masalalari" ni qo'llash doirasini cheklaydi. Ikkinchidan, shartnoma majburiyatlari va shartnomadan tashqari majburiyat o'rtasida farq qilish kerak. Ushbu malaka masalalari hal qilinadi

TCAning o'ziga xos xususiyatlariga mos keladigan huquqiy baza hozirda xalqaro, Evropa va milliy darajada mavjud emas. Xalqaro miqyosda birlashish huquqi tan olinib, kasaba uyushmalarining shakllanishiga asos bo'ladi. Ushbu kasaba uyushmalari muzokaralar olib borish huquqiga ega va agar kerak bo'lsa, ushbu muzokaralarga ta'sir qilish uchun jamoaviy harakatlarni qo'llaydi. Bu huquqlarning barchasi ham xalqaro, ham Yevropa huquqida tan olingan. Kollektiv bitimlar to'g'risidagi yagona qonun, bunday bitimlarning barcha tegishli jihatlarini, masalan, shakllantirish va joiz bo'lgan mazmuni, shartnoma bo'yicha majburiyatlar va ijro etilishini tartibga solish imkoniyatiga ega. 138 va 139) va ikkinchi darajali qonun hujjatlarida (masalan, EWC Direktivasi). Ammo bu qoidalar TCAGA nisbatan qo'llanilishi mumkin bo'lsa ham (bu muhokama qilinmoqda)⁴.

Yevropa tizimi bugungi kundagidek qisman va eng yaxshi holatda bo'linib ketgan. Muhim e'tiborsizlik Yevropa jamoaviy bitimlariga to'g'ridan-to'g'ri me'yoriy ta'sir ko'rsatadigan Yevropa qoidasining yo'qligidir. 27 139-moddada a'zo davlatlarda amalga oshirish usullari va demak, bu jihatni milliy qonunchilikka (to'g'rirog'i milliy qonunlarga - ko'plik) qoldirganga o'xshaydi.

Xalqaro korporatsiyalarda huquqiy nizolarni Sudga murojaat qilmasdan nizoni hal qilish yo'llari mavjud. Yaxshi tayyorgarlik hamma narsani o'zgartirishi mumkin. Shuning uchun, quyidagilar haqida aniq kelishuvlarga amal qilish mumkin.

yetkazib berish shartlari

- sug'urta, masalan, yukni sug'urta qilish;
- transport hujjatlari;

⁴ Paulette Khumalo. Compromise: settlement agreements.

<https://www.financialinstitutionslegalsnapshot.com/2023/03/compromise-settlement-agreements/>

- eksport va import uchun to'lov usullari.

Ushbu kelishuvlarni qonuniy ravishda (xalqaro) shartnomada, kotirovkada yoki umumiy shartlarda yozib oling. Chet elda biznes yuritishda huquqiy masalalar haqida ko'proq o'qing.

Xalqaro korporatsiyalarda huquqiy nizolarni sabablar haqida to'xataladigan bo'lsak, Xalqaro korporatsiyalarda taraflar bilan biznes nizosini hal qilishingiz kerak. Masalan, schyot-fakturaning to'lanmaganligi sababini aniqlashga harakat qilish. Yetkazib berish kechikdimi, sifat bilan bog'liq muammolar bormi yoki shartnoma noto'g'ri talqin qilinganmi? Siz mojaroning sababini aniqlash orqali hal qilishingiz mumkin.

Xalqaro korporatsiyalarda huquqiy nizolarda davlatlarning turli xil farqlarni hisobga olish zarur. Misol uchun Gollandiya va siz ishlayotgan mamlakat o'rtasidagi madaniy farqlar haqida bilib oling. Ehtimol, madaniy farq sabab bo'lib, tushunmovchilikka olib keladi. Niderlandiya korporativ agentligi (golland tilida) va Niderlandiya KVK Savdo palatasi (golland tilida) tomonidan taqdim etilgan mamlakat ma'lumotlari har bir mamlakat uchun eng muhim bajarilishi kerak bo'lgan va bajarilmasligi kerak bo'lgan ishlar haqida umumiy ma'lumot beradi. Arbitraj yoki vositachilik siz uchun tanlov ekanligini tekshiring Arbitraj - bu nizoni sudga bormasdan hal qilish usuli. Mutaxassislar keyin mojarro haqida qaror qabul qilishadi. Arbitrajning afzalliklari quyidagilardan iborat:

- arzonroq;
- kamroq rasmiy;
- odatda tezroq bo'ladi;

hakamlik organlari odatda sudyalarga qaraganda ko'proq mutaxassis bilimga ega;

qaysi hakamlik organi qaror qabul qilishini siz tanlaysiz;

qaysi til va qaysi qonundan foydalanishni siz tanlaysiz.

Ushbu protsedura odatda sud jarayoniga qaraganda tezroq. Mutaxassislar odatda sudyalardan ko'ra ko'proq ixtisoslashgan. Shartnomangizdagi arbitraj bandida arbitraj sudini tayinlaysiz. Mediatsiyani tanlaganingizda, mustaqil vositachi nizoni hal qilishga yordam beradi. Siz bu variantni ziddiyatdagi boshqa tomon bilan birga tanlaysiz. Ish sudga yuborilgan bo'lsa ham, siz mediatsiyani tanlashingiz mumkin.

Maxsus tashkilotlar orqali arbitraj Ko'pgina mamlakatlarda Xalqaro Savdo Palatasi (ICC) kabi tashkilotlar arbitrajni taklif qiladi. Buni amalga oshiradigan ixtisoslashgan tashkilotlar ham mavjud. Mamlakatlar ko'pincha o'z arbitraj

qonunlariga ega. Shuning uchun, siz biznes yuritayotgan mamlakat qoidalari bilan tanishib chiqing.

Shartnomadagi arbitraj bandiga ko'ra shartnomaga arbitraj bandini kiritishingiz mumkin. Bu nizo yuzaga kelgan taqdirda siz va biznes sherigingiz sudga emas, balki hakamga murojaat qilishingizni bildiradi. Siz bunga oldindan rozilik bildirasiz. Bundan tashqari, siz milliy yoki xalqaro arbitraj tashkilotini tayinlashingiz mumkin. Bu nizo yuzaga kelgan taqdirda hukm qiladi.

Siz Xalqaro Savdo Palatasining standart namunaviy shartnomasidan foydalanasizmi? Shunda ICCni undagi hakamlik organi deb nomlash maqsadga muvofiqdir.

Pulingizni qaytarib olishingiz mumkinligini tekshiring.

Mahsulot yoki xizmatlar kelishilgan tarzda yetkazib berilmasa, pulingizni qaytarib berishni xohlaysiz. Maxsus Yevropa tartibi boshqa a'zo davlatdagi bank hisobini hibsga olishni osonlashtiradi. Bu Yevropa hisobini saqlash tartibi deb ataladi. Bu ko'pincha pulingizni boshqa protseduralarga qaraganda tezroq qaytarib oladi. Sud jarayonini boshlash siz o'z nizongizni sudda hal qilishingiz mumkin. Siz bunday sud jarayonlarini xalqaro huquq bo'yicha ixtisoslashgan advokatni jalb qilish orqali boshlaysiz. Mijoz, yetkazib beruvchi yoki biznes sherigingiz bilan tuzilgan shartnomada Gollandiya yoki xorijiy qonunlar amal qiladimi yoki yo'qligini ko'rsatgansiz. Jarayon ba'zan uzoq davom etishi mumkin. Bundan tashqari, sud jarayoni arzon emas. Agar Yevropa Ittifoqidagi yetkazib beruvchi bilan kelishmovchilik yuzaga kelsa, variantlaringiz haqida bu yerda o'qing.

Xorijiy davlatlar qonunchiligida, xususan, Rossiya Federatsiyasining Arbitraj protsessual kodeksi 225.1-moddasida korporativ nizo tushunchasining ta'rifini qisqacha yoritilgan. Unga ko'ra, korporativ nizo - yuridik shaxsni tashkil etish, uni boshqarish yoki tijorat tashkiloti bo'lgan yuridik shaxs, shuningdek tijorat tashkilotlarini va (yoki) yakka tartibdagi tadbirkorlarni birlashtirgan notijorat tashkilotda ishtirok etish bilan bog'liq nizolar hisoblanib, ular arbitraj sudlari tomonidan ko'rib hal etiladi⁵. A.S. Graboves korporatsiya ishtirokchilari yoki korporatsiya rahbariyati tomonidan xatti-harakatlar natijasida ishtirokchilar huquqlari yoki manfaatlarining buzilishi oqibatini korporativ nizo sifatida ifodalaydi. Fikrimizcha, bunday nizolar ko'p hollarda korporatsiyani boshqarish va uning tadbirkorlik faoliyatini yuritish bilan bog'liq masalalar bo'yicha ishtirokchilar

⁵ 45 Грабовец А.С. Корпоративные конфликты в России: понятия, виды, основания возникновения и способы разрешения // Труд и социальные отношения. М.: Академия труда и социальных отношений, 2013. С. 21

o'rtasida yuzaga keladigan kelishmovchiliklar tufayli yuzaga keladi va ularning huquqlari buzilishiga olib keladi. Shuningdek, korporativ nizo rasmiy ifodaga ega bo'lmasligi mumkin. Biroq, korporativ nizolar imkoni boricha tez hal qilinishi kerak, aks holda nizolarning ko'lamiga qarab, bo'linish yoki umuman korporatsiyaning turg'unlik holatini keltirib chiqarishi mumkin. Bugungi kunda korporativ nizolarning deyarli barchasi sudda hal qilinadi. Biroq, tomonlar nizoni sudda kelishuv bitimi tuzish yoki boshqa yarashuv tartib-qoidalariga, shu jumladan mediatsiya tartibiga murojaat qilish orqali ham hal qilish huquqiga ega⁶. O'zbekiston Respublikasida nizolarni hal qilishda mediatsiyani qo'llashning huquqiy asosini yaratish vazifasi yaqin yillargacha o'z yechimini topmagan edi. 2018-yil 12-iyunda Oliy Majlis Qonunchilik palatasi tomonidan "Mediatsiya to'g'risida"gi Qonun qabul qilindi va Senat tomonidan shu yilning 28-iyun kuni ma'qullandi. Mazkur Qonun 2019-yil 1-yanvardan kuchga kirdi. O'zbekiston Respublikasida mediatsiyani qo'llash doirasi ushbu Qonun bilan aniq belgilab qo'yilgan. Mazkur Qonunning 3-moddasiga ko'ra, fuqarolik huquqiy munosabatlardan kelib chiqadigan nizolar, shuningdek, tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish bilan bog'liq kelib chiqadigan nizolarga nisbatan ham mediatsiya tartibtaomillari qo'llaniladi. O'zbekiston Respublikasining Iqtisodiy protsessual kodeksi 131-moddasida taraflar nizoni kelishuv bitimini yoki mediativ kelishuvni tuzib hal etishi mumkinligi belgilangan. Kelishuv bitimi yoki mediativ kelishuv da'vo tartibidagi har qanday ish bo'yicha tuzilishi mumkin. Mazkur kodeksning 212-moddasiga ko'ra, korporativ nizolar bo'yicha ishlar da'vo ishini yuritishning umumiy qoidalari bo'yicha ko'rib chiqildi. Xulosa o'rnida ayta olamizki, nizolarni hal qilishning muqobil usuli sifatida mediatsiyani korporativ sohada qo'llashga yetarlicha ehtiyoj mavjud. Sababi korporativ nizo shaxsiy manfaatlar sohasiga ta'asir qiladi, uni sud tizimi tomonidan taklif qilingan direktiv usul bilan hal qilish qiyin. Kompaniyalar esa o'z obro'sini saqlab qolishlari muhim va ular o'zlarining muammolarini ommaga reklama qilishdan qochishadi. Qolaversa, bunday tanlov yechimning tezligini ta'minlashga imkon beradi va qaysidir tomonni yoki kimnidir ayblashlarsiz mojaroni tinch yo'l bilan hal qilish mumkin bo'ladi.

⁶ Барбоева А.Н. Медиация как способ разрешения корпоративных споров, и ее отличительные черты в сравнении с третейским разбирательством в связи с арбитражем корпоративных споров // Современные проблемы правотворчества и правоприменения. Иркутск, Иркутский институт (филиал) ВГУЮ (РПА Минюста России), 2016. С. 233–236.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Boboqulovna I. F., Mamarjon o'g'li R. M. NIZOLARNI MUQOBIL HAL ETISHDA MEDIATSIYANING O'RNI VA MEDIATSIYA JARAYONINING MOHIYATI //INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM. – 2022. – T. 3. – №. 25. – С. 185-195
2. Корпоративное право. Под ред. Шиткиной И.С. *Корпоративное право. Под ред. Шиткиной И.С.+ М.: Волтерс Клувер, 2008. В России
3. Paulette Khumalo. Compromise: settlement agreements. <https://www.financialinstitutionslegalsnapshot.com/2023/03/compromise-settlement-agreements/>
4. Грабовец А.С. Корпоративные конфликты в России: понятия, виды, основания возникновения и способы разрешения // Труд и социальные отношения. М.: Академия труда и социальных отношений, 2013. С. 21
5. Барбоева А.Н. Медиация как способ разрешения корпоративных споров, и ее отличительные черты в сравнении с третейским разбирательством в связи с арбитражем корпоративных споров // Современные проблемы правотворчества и правоприменения. Иркутск, Иркутский институт (филиал) ВГУЮ (РПА Минюста России), 2016. С. 233–236.

